

Štátny ústredný banský archív v Banskej Štiavnici

Ťažiarstvo štôlne Daniel a Wildemann

v Nižnej Boci

DB

1772 – 1833

Banská Štiavnica 1980

Úvod

V Nižnej Boci na tzv. poli Daniel sa začalo ťažiť zlato začiatkom 18. storočia. Štôlna zvaná Daniel patrila Jánovi Steinerovi, ktorý ju odovzdal Jánovi Lányimu. Kratšiu dobu sa v štôlni nepracovalo. Roku 1772 utvorili niekoľkí občania z Boce, Lupče a Banskej Bystrice podľa Maximiliánovho banského poriadku Ťažiarstvo štôlne Daniel a začali v štôlni znova ťažiť¹. Roku 1782 Banský súd v Banskej Bystrici udelil banské oprávnenia na všetky banské a pomocné diela v pohorí Rosenkranz Terézii Kalštorsserovej a Ignácovi Streiterovi z Banskej Bystrice ako vlastníkom väčšiny podielov ťažiarstva. Boli to štôlne: Daniel, Wildemann, Margaréta, Kreuzschlag, Spoločnosť, Jób, Dedičná štôlna božia pomoc, štôlna Floss a Tobiáš, ďalej to boli stupy, píly, ryžovisko zlata, šlamovňa a stará taviaca huta². Už od 1.3. 1783 prevzal však erár väčšinu podielov Ťažiarstvo štôlne Daniel. Od tej doby bola štôlna Daniel erárna a ťažiariska. Spravoval ju a aj ostatné diela patriace k bývalému Ťažiarstvu štôlne Daniel erárny úradník v Boci /Werksvorsteher/. Bol ním obyčajne úradujúci banský majster Banského súdu v Boci. Roku 1805 prestal byť erár vlastníkom podielov štôlne Daniel³. Vlastníkmi podielov boli len súkromníci a tvorili Ťažiarstvo štôlne Daniel a Wildemann v Nižnej Boci. Správu ťažiarstva mal na starosti ťažiar, ktorý vlastnil najviac podielov /Principal/. Ťažiarstvo už od tridsiatych rokov 19. storočia pracovalo so stratou. Niekoľkokrát žiadalo Dištriktuálny banský súd v Banskej Štiavnici o odloženie platenia urbury. Až konečne banské diela opustilo a z knihy ťažiarov bolo vyškrtnuté 12. 4. 1862.

Zachované písomnosti sú veľmi neúplné. Je to korešpondencia správcu ťažiarstva s Banskou komorou v Banskej Bystrici a so spoluťažiarimi, rôzne výkazy a iné. Správy o baniach poskytujú obraz, ako pokračovali práce na jednotlivých úsekoch banských diel. Dosť úplné sú výkazy o mzdách robotníkov, o ich výkone, o zrážkach na loj, pušný prach. Zostavili ich štvortýždenne. Dôležité sú výkazy, v ktorých sú uvedení menovite jednotliví ťažiar, počet podielov a suma, ktorá predstavuje časť výdavkov, pripadajúcu na každého ťažiara podľa počtu podielov.

Erárnemu úradníkovi v Boci podliehali okrem štôlne Daniel a k nej patriacich banských a pomocných diel aj iné štôlne v Boci a na jej okolí. Písomnosti týkajúce sa správy týchto banských diel sa zachovali iba v malých zlomkoch. Sú to banské diela: štôlna Trojica, Ján Krstiteľ, Karolína a Imrich a ťažiarstvo na kobalt v Jarabej. Ďalej štôlna Okružla, štôlna Ján v Boci, štôlna Anton Paduánsky a Klement v Malužinskej doline, štôlna Mária Útecha, Nanebovzatie Márie v Mlynej a štôlna Štefan v Šanskom.

^{1/} Tam, fond Ťažiarstvo štôlne Daniel a Wildemann v Nižnej Boci, Muthung z 26.3. 1772

^{2/} Tam, Muthung z 6.7. 1782

^{3/} Tam, nariadenie Banskej komory v Banskej Bystrici z 2. 10. 1804

Spisový materiál

inv. č.	rok	krabica
1.	1774	1
Bratia Polónyovci prepisujú svoje banské dielo pre dlžobu 60 zlatých Jánovi Lichardovi. /29.5. 1774/		
2.	1783	1
Rozpočet na razenie Dedičnej štólne Schubewer na pozemku rodiny Szentiványi pri Nižnej Boci. /3.4. 1783/ Výhradná banská kutba pre rodinu Szentiványi v Nižnej Boci. /8.4. 1783/ Nariadenie Dvorskej komory zaopatriť sklad pušného prachu pre odstrel v baniach vetracími otvormi. /30.6. 1783/ Nariadenie Hlavného komornogrófskeho úradu, aby zábava na svadbách baníkov netrvala dlhšie ako jeden deň a krstiny a pohrebné kary boli krátke a okázalé. /4.10. 1783/.		
3.	1784	1
Nakoľko sa Banský súd v Boci dozvedel, že sa dňa 5.10. 1783 vybrala delegácia robotníkov z Kremnice na sťažnosť rovno do Viedne, zakazuje takéto počínanie pod trestom prepustenia z práce. /16.1. 1784/ Zvýšenie ceny zlata podľa nariadenia Banského súdu v Boci. /16.3. 1784/ Opis sťažnosti ťažiarov Hlavnému komornogrófskemu úradu, že ich ťažiarstvá upadajú a nevykazujú zisk odkedy ich spravuje banský sudca Ondrej Prybila. /23.10. 1784/ Odpoveď banského sudcu Ondreja Prybilu na sťažnosť ťažiarov. /14.12. 1784/		
4.	1785	1
HKG urguje prevádzkové výkazy ťažiarstva za roky 1782, 1783 a 1784. /13.5. 1785/		
5.	1788	1
Rozpočet na opravu budovy Banského súdu v Boci. /12.2. 1788/ Zastavenie ťažby na štólňi Ján v Boci. /17.12. 1788/ Spávca Banského súdu v Boci J. de Adda hlási Banskej komore v Banskej Bystrici, že baníci strašne hladujú, sú slabí a nevládku pracovať. Je potrebné im pomôcť. /12.4. 1788/		
6.	1791	1
Výkaz nákupu loja na roky 1791 – 1792. /1791/ Poznámky k vyúčtovaniu za rok 1790. /6.1. 1791/ Banská komora v B. Bystrici žiada ťažiarstvo o zaslanie kutacieho plánu. /31.3. 1791/ Žiadosť ťažiarstva Maximilián v Boci na Lesný úrad v B. Bystrici o pridelenie dreva na stavbu stupy. /12.3. 1791/		

7. 1792 1
Výkaz prídelu náradia ťažiarom ťažiarstva Daniel. /29.2. 1792/
8. 1793 1
Banský súd v Boci upustí od platenia dane za stupu po dobu, kým stupa nie je v prevádzke. /20.1. 1793/
Výkaz liekov, ktoré použil lekár Jakub Topercer z Mikuláša na liečbu baníka štólne Daniel od 13.8. do konca novembra 1790. /13.6. 1793/
Správa ťažiarstva pre Banskú komoru v Banskej Bystrici, že potoky doliny Michalova zaopatril zachytávacím zariadením na zlaté zrnká /Goldsicherungen/. /30.6. 1793/
9. 1794 1
Nariadenie Banskej komory v Banskej Bystrici prideliť baníkom papier, aby pušný prach neumiestnili bez papiera do vrtných dier. /29.7. 1794/
Zvýšenie platu správcovi stupy štólne Daniel. /10.12. 1794/
10. 1795 1
Nariadenie Banskej komory v Banskej Bystrici úradníkom v Španej Doline, aby na nejaký čas vypožičali merašské prístroje vedúcemu ťažiarstva Daniel. /24.3. 1795/ /21.4. 1795/
Huta ťažiarstva Stará Boca sa zaväzuje taviť bezplatne koncentrát ťažiarstva Daniel, keď pošle s koncentrátom aj dvoch tavičov. /10.9. 1795/ /23.10. 1795/
Nariadenie Banskej komory v Banskej Bystrici, že baníkom, ktorí pracujú párne a pri jednom svetle, má sa prideliť na 4 týždne pri 6 smenách týždenne len 4 funty loja. /6.10. 1795/
Nariadenie Banskej komory v Banskej Bystrici, aby banský správca dôkladne preskúmal na mieste nadložie aj podložie, keď čelba dorazí na žilu štólne, kde sa teraz prevádzajú raziace práce. /9.12. 1795/
11. 1796 1
Skôr, než banská komora povolí odvodnenie starej štólne, ktorá sa nachádza pod štôlnou Wildemann, žiada predložiť presný výkres tejto štólne, ako aj podložie štólne Margaréta. /19.1. 1796/
Nariadenie banskej komory, pod vyhrážkou najprísnejšieho trestu, nezanedbať žiadne bezpečnostné opatrenia na ochranu baníkov v baniach. /19.1. 1796/
12. 1798 1
Hlásenie správcu štólne Daniel, že znižuje stav pracovníkov na 8 mužov na jednu smenu. /18.2. 1798/
Banská komora v Banskej Bystrici oznamuje na hlásenie ťažiarstva za mesiac január, aby sa ťažiarstvo snažilo napriek nízkej ťažbe udržiavať bane do jari v prevádzke, kým vyslaná komisia vykoná pochôdzku a rozhodne o zastavení prevádzky /27.2. 1798/
Banská komora povoľuje inštalovať vetracie zariadenie v štôlni Daniel iba v tom prípade, keď sa nájde menej nákladné riešenie. /3.4. 1798/
Podľa zaslanej vzorky rudy, ktorá je skutočne veľmi chudobná na zlato, nariaďuje banská komora zatiaľ neprerušit' ťažbu, ale prevádzkové

- náklady znížiť na minimum. /19.6. 1798/, /13.9. 1798/
Hoci sa zistilo, že žila štôlne Daniel, ktorá sa má prekomínovať do čtôlne Margaréta, obsahuje už len hlušinu, treba v práci pokračovať, nakoľko tento komín má privádzať čerstvý vzduch do štôlne Margaréta. /4.12. 1798/
Spotreba pušného prachu Ťažiarstva štôlne Daniel v Boci za roky 1797 – 1798. /1798/
13. 1799 1
Nariadenie banskej komory zastaviť ťažbu na podloží štôlne Wildemann, robotníctvo preložiť na nadložie a do jari nazbierať toľko stupnej rudy, aby stupa mala prácu aspoň na 1 mesiac. /26.2. 1799/, /15.5. 1799/
Uskutočnená prerážka z pomocnej štôlne do štôlne Wildemann na privádzanie čerstvého vzduchu. /12.3. 1799/
Dodávka dreva Lesného závodu v Banskej Bystrici pre výrobu dreveného uhlia pre hutu v Boci. /30.4. 1799/
Nariadenie banskej komory zamestnať personál stupy, ktorá nepracuje v bani a slabších robotníkov z bane prepustiť. /6.12. 1799/, /20.12. 1799/
Krčmár Ťažiarstva štôlne Daniel a Wildemann v Boci odvoláva sa na veľký obrat a zisk pre erár za posledných 5 rokov a z toho dôvodu žiada o zvýšenie platu za čapovanie 1 žajdlíka liehovín z 1 grajciara na 1 ½ grajciara. /26.11. 1797/, 5.11. 1799/
14. 1800 2
Banská komora v Banskej Bystrici zakazuje úradníkom ťažiarstva svojvoľne rozhodovať o zastavení prác na niektorých úsekoch v bani, kým sa nevyhotoví podrobný plán a podrobne nezdôvodní písomne príčina, aby v evidencii nenastali zmätky. /28.1. 1800/
Nariadením Dvorskej komory vo Viedni zo dňa 29. januára t.r. sa zruší platenie vojnovkej dane a za vojenský rok 1800 /počnúc dňom 1.9. 1799/ sa bude vyberať všeobecná daň od každej osoby, ktorej ročný zárobok činí 100 alebo nad 100 zlatých. /3.2. 1800/
Oznámenie banskej komory, že podľa nariadenia obdržia už len erárne banské závody pušný prach za cenu 25 zlatých, ťažiarstvá musia zaplatiť 35 zlatých za 1 cent. /13.2. 1800/
Na odvolanie ťažiarov povolila Dvorská komora jednotnú cenu 25 zlatých za 1 cent pušného prachu tak pre súkromné, ako aj pre erárne banské závody. /18.7. 1800/
15. 1801 2
Popis štôlne Klewment, ktorú odkúpil erár. /9.2. 1801/
Skúška vzorky zlatej rudy z ťažiarkeho banského poľa Samuel, Zuzana a Michal poniže Boci v doline Malužiná. /30.12. 1801/
Ťažiarstvo Samuel, Zuzana a Michal ponúka svoje bane Banskej komore v Banskej Bystrici na predaj. /29.9. 1801/
Nová predajná cena loja /5.3. 1801/
16. 1802 2
Nariadenie banskej komory zaslať do hutu v Starých Horách na skúšobnú tavbu 200 centov pyritu zo štôlne Anton v Malužinej. /24.7. 1802/

17. 1803 2
Na dopyt banskej komory, prečo nie je v prevádzke prepieracie zariadenie na potoku /Goldwaschwerk/, odpovie správca ťažiarstva, že potok má príliš prudký tok a pri väčších dažďoch zmetie zo sebou aj bahno a piesok, v ktorom sa zlaté zrnká zachytávajú.
Sťažnosť robotníkov na kvalitu nástrojov, ktoré vyrába kováč Pavel Babnič. /27.5. 1803/
Spotreba kancelárskych potrieb. /18.10. 1803/
18. 1804 2
Ťažiarstvo štólne Daniel hlási banskej komore, že z každej dodávky loja od Zásobovacieho úradu v Banskej Bystrici chýba určité množstvo, takže za rok 1799 narástol tento schodok na 56 funtov a 13 lótov. /7.1. 1804/
Ťažiarstvo štólne Daniel a Wildemann v Boci hlási Substitučnému súdu v Banskej Bystrici, že erár zastavil prácu vo všetkých baniach, ktoré vlastnil u Ťažiarstva v Boci. /12.11. 1804/
Preloženie erárneho hutmana z ťažiarstva Daniel do Železorudných baní v Kunovej. /13.11. 1804/
Dopyt správcu ťažiarstva na Banskú komoru v Banskej Bystrici, čo urobiť s baníkmi, ktorí pracovali na erárnych podieloch. /4.9. 1804/, /9.7. 1804/
19. 1807 2
Postavenie novej krčmy v Hornej Boci. /17.2. 1807/
20. 1815 2
Drevo pre novú stupu Ťažiarstva Daniel a Wildemann v Nižnej Boci.
21. 1816 2
Popis ťažiara Mikuláša Pongráca, ako upadá Ťažiarstvo štólne Daniel a Wildemann v Nižnej Boci. Príčinou je vedenie ťažiarstva, ktoré rozhoduje svojvoľne bez toho, žeby zvolávalo zasadanie ťažiarov. /č. 16/, /č. 5/
Voľba nového vedenia pre Ťažiarstvo štólne Daniel a Wildemann v Nižnej Boci. /30.3. 1816/
22. 1817 2
Nový riaditeľ ťažiarstva Mikuláš Pongrác ďakuje za dôveru a oznamuje opatrenia, ktoré chce podnúť na záchranu ťažiarstva. /8.4. 1817/
Výkaz skúšobne. /č. 27/
23. 1819 2
Zápisnice zo zasadania. /12.7. 1819/
24. 1820 2
Prídel dreva na výdrevu štólne Wildemann a Daniel. /1.8. 1820/
Zoznam ťažiarov štólne Daniel v roku 1820. /8.7. 1820/
Hlásenie hutmana Babariča, že pre veľký príval spodnej vody pokračujú práce v štólne Daniel veľmi pomaly a do niektorých chodieb sa odvážia vkročiť len najodvážnejší baníci. /2.8. 1820/, /20.8. 1820/
Výkaz prevádzkových nákladov za posledné 3 mesiace. /29.7. 1820/

25.	1823	2
	Súdny spor horára Letšinského s lesníkom Schwarzom vBoci. /24.1. 1823/	
26.	1828	2
	Prevádzkový výkaz za rok 1828. /1828/	
27.	1829	2
	Popis katastrálneho stavu štôlne Daniel, kde hrozí zasypanie a návrh, ako ba sa štôlna ešte dala zachrániť. /10.3. 1829/	
28.		2
	Žiadosť ťažiarov, aby sa im vyplatilo ako mzda hodnota každého 4 – tého lótu vyrobeného zlata, inak nebudú v práci pokračovať. /11.3. 1829/	

Vecné skupiny

29.	1772 – 1791	3
	Výhradné kutby.	
30.	1784 – 1823	3
	Výkazy o rozdelení prevádzkových nákladov na jednotlivých ťažiarov podľa počtu podielov.	
31.	1789 – 1828	3
	Zoznamy ťažiarov štôlne Daniela Wildemann v Nižnej Boci.	
32.	1789 – 1793	3
	Výkazy skúšobne.	
33.	1792 – 1800	3
	Výkazy zisku a strát.	
34.	1792 – 1804	3
	Prevádzkové výkazy krčmy Ťažiarstva štôlne Daniel a Wildemann v Nižnej Boci.	
35.	1816 – 1825	3
	Zápisy zo zasadania týkajúce sa prevádzky.	
36.	1783 – 1830	4
	Dvojtýždňové prevádzkové správy Ťažiarstva štôlne Daniel a Wildemann v Nižnej Boci.	

Účtovné výkazy

37.	1779 – 1788	5
	Mzdové výkazy Ťažiarstva štólne Daniel a Wildemann v Nižnej Boci.	
38.	1789 – 1793	6
	Mzdové výkazy Ťažiarstva štólne Daniel a Wildemann v Nižnej Boci.	
39.	1794 – 1800	7
	Mzdové výkazy Ťažiarstva štólne Daniel a Wildemann v Nižnej Boci.	
40.	1801 – 1830	8
	Mzdové výkazy Ťažiarstva štólne Daniel a Wildemann v Nižnej Boci.	
41.	1784 – 1827	9
	Vyúčtovanie prevádzkových nákladov Ťažiarstva štólne Daniel a Wildemann v Nižnej Boci.	
42.	1784 – 1803	10
	Rôzne účtovné prílohy.	
43.	1781 – 1828	10
	Inventárne súpisy.	

Iné štólne v Boci a okolí, ktoré podliehali erárnemu úradníkovi v Boci /zlomky/

44.	1801 – 1805	11
	Prevádzkové náklady a výkazy štólne Mária Útecha, štólne Nanebovzatie Márie v Mlynej a štólne Štefan v Šanskom.	
45.	1784	11
	Prevádzkové náklady a výkazy ťažiarstva na kobalt v Jarabej.	
46.	1782 – 1783	11
	Prevádzkové náklady a výkazy štólní Trojica, Ján Krstiteľ v Trnoveckom pohorí /Ternoveczer Gebürg/, Karolína a Imrich v Kamenistej.	
47.	1802 – 1803	12
	Mzdové výkazy štólne Anton Paduánsky v Malužinskej doline.	
48.	1801 – 1803	12
	Mzdové výkazy štólne Klement v Malužinskej doline.	
49.	1784 – 1790	12
	Mzdové výkazy a účtovné výkazy erárnej štólne Ján v Boci.	

SNA, Slovenský banský archív

Obsah

Úvod

Spisový materiál

Vecné skupiny

Účtovné výkazy

Iné štôlne v Boci a okolí, ktoré podliehali erárnemu úradníkovi v Boci /zlomky/

SNA, Slovenský banský archív

Názov fondu: Ťažiarstvo štôlne Daniel a Wildemann v Nižnej Boci

Značka fondu: DB

Časový rozsah: 1772 – 1833

Počet inventárnych jednotiek: 50

Počet evidenčných jednotiek: 12

Stav ku dňu: 30.9. 1980

Fond usporiadali: J. Gindl, E. Sedíleková

Inventár zostavila: E. Sedíleková

Inventár kontroloval: prom.hist. J. Žilák

Počet strán: 12

Počet exemplárov: 5

Prepísala: E. Kašiarová

SNA, Slovenský banský archív